

ERKIN VOHIDOVNING “RUHLAR ISYONI” DOSTONI TAHLILI

Murodova Dilso'z Ulug'bek qizi

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

Filologiya fakulteti o'zbek tili va dabiyoti yo'nalishi

1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqola Erkin Vohidovning “Ruhlar isyoni” dostonida millatlar o'rtasidagi jang, bengallik shoirning ozodlik uchun kurashgani, umuminsoniylik xislatlarning ro'yobga chiqishi.

Kalit so'zlar: ozodlik, erk, johillik, jaholat, umuminsoniylik.

Abstract: This article is about the battle between nations, the Bengali poet's struggle for freedom, and the realization of universal humanity in Erkin Vohidov's epic “Rebellion of Soulsz”

Key words: freedom, liberty, illiteracy, ignorance, universality.

Ushbu asar boshidan oxirigacha hindular va musulmonlarning o'zaro nizolari haqida bayon qilingan. U “Menga u ko'p jihatlardan bugungi o'zbek she'riy tafakkurining-lirik tafakkurining cho'qqisi bo'lib ko'rinadi” [Ibrohim G'ofurov]. Asarda falokatga uchragan inson sahroda qolishi va juda tashnalikdan suv qidirgani bayon qilingan. Shunda u bir chashmaning yoniga kelib qoladi va shu suvdan ichmoqchi bo'lganida suv to'lqinlanib sado chiqaradi:

Shoshma, yo'lchi, ichursan, bas, muzdek, tiniq, bo'laman.

Ammo bilki, oddiy suvmas, obihayot bo'laman.

Azob chekding shu sahroda, mayli, to'yib ichib ol.

Meni ichgan bu dunyoda mangu yashar bazavol.

Ol, ich, davron surib abadiy bu dahr aro,

Ammo meni ichmay turib fikr qilgin avvalo.

Hayotga-ku, to'yimas ko'zing, yashaysanmi umurbod?

Mangu hayot uchun o'zing yaraysanmi, odamzod?

Mangulik der olam nasli, lek insoniy tafakkur-

Abadiyat nadir asli, qila olmas tasavvur. [6]

Shunda qumga ko'milgan boshni ko'rdi u men shu suvdan ichganman mening hamsuhbatim qolmagan bundan ortiq dard bormi deya faryod chekadi. U suvni ichmasdan sahrodagi bir niholga to'kib ketadi. Nihol yillar o'tib chinor bo'ladi. Shundan beri chinor daraxti ming yil yashaydi. Hech kim umrboqiy emas,

shuning uchun kimga qancha umr berilgan bo'lsa rozi bo'lib yashash kerak. Shoir qalbi nomli bobida Islom Shoir haqida so'z ketadi. Uning urush davrida

tug'ilgani, hindu va musulmon taqdir ko'rgulik deya taqdirga tan berishsa ham shoir zulmlarga qarab tura olmaydi.

Bu dunyoga Nazrul Islom shoir bo'lib tug'ildi.

Ibtidodan yoniq ilhom shu'lasiga yo'g'rildi.

Yetti asr avvalgidek bo'lsa edi zamonlar,

Balki Xusrav Dehlavidek bitar edi dostonlar.

Tug'ilsaydi shoir agar yarim ming yil ilgari,

Bitar edi ruboiylar Mirzo Bobur singari.[11]

Kabi misralarni bitar ekan o'sha davrdagi hayotni gavdalantiradi. Xusrav Dehlaviy-hind shoiri, adabiyotshunos, bastakor. Xushxat bo'lgani uchun xattot qilish maqsadida otasi uni dastlab Qozi Sa'duddin Muhammad ixtiyoriga bergan. Uch sulolaga mansub yetti sulton saroyida xizmatda bo'lgan, osha davr an'alariga ko'ra, o'z asarlarini ana shu sultonlarga bag'ishlagan. [O'ZME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil]. Keyingi bandida Nazrul Islom haqida davom ettirib uning haq doston bitganini aytadi "hindu uni jobon dedi, kofir dedi musulmon". Nazrul Islom xalqni ozodlikka chorlagani uchun xalq xato talqin qilib bu Sadiyga yot, Hofiz uchun begona bunda gullar raqsi-yu bulbul navosi yo'q deb ta'kidlashadi. Nazrul Islom hind xalqini asriy qullikka qarshi kurashga, o'z ozodligi uchun bosh ko'tarishga da'vat etadi:

So'yla, inson, so'yla qadding ko'tarib baland.

Yuksaklikda sening qadring Himolay monand ...

Uyg'onmoqning vaqti keldi, bosh ko'tar uyg'on!.. [15]

misralari orqali keltirib o'tadi. bu she'rni eshitgan xalq da'vat etayotgan shoirni xalq tinchini buzuvchi dushmanga chiqaradi. O'sha xalq shoirga ergashmagani mustamlakachilarga qo'l keladi. Shoir yana bitta narsani ta'kidlab o'tadiki, ya'ni eri o'lsa xotinini ham qo'shib ko'mar edilar. Bitta jangchi janga ketayotib shohga murojat qiladilar: agarda jangda men vafot etsam men bilan rafiqamni emas qilichimni birga ko'minglar. Rafiqam kelajagim davomchisi men bu dunyodan ketsam farzandlarim yetim qolmasin deydi. Buni qarangki o'sha davrda donishmandlar ham bor edi, lekin adib bitta jangchi orqali udumlariga qarshi chiqishni jangchiga yuklaydi. Jangchi bunda ota-bobolarining udumiga qarshi chiqsada butun millatni ozod qiladi. Nazrul Islomni tutqunikka olishar ekan bir tomonda hindu bir tomonda musulmon asl urush sabachisi ekanligini, u yo'q bo'lsa urush ham bo'lmasligini aytadi. Afsuski shoir ozodlik tarafdori, tinchlik tarafdori ekanligini bilmaydi. Shoir bu dunyoni tark etayotganida she'riyat yig'lab qolishini qalbidan o'tkazadi. Afsuski xalq buni tushunmaydi. Shoir "Fidoyilik to'g'risida rivoyat" qismida haqsizlik, adolat istibdod va erk orasidagi mangu kurashda iste'dod egasining o'rni haqidagi falsafiy mushohadalar o'rin oladi. Insonlarga qancha yaxshilik qilma, undan najot kutish qiyin masala. Ko'r insonni davolaydi-giyohlar bilan. Hatto davolagan inson ham tabibni qoralaydi:

Ko'zim ochib, ne berding? Meni bir yo'l u dunyo ham-bu dunyodan ayirding.

Ko'rligimda bu olamni tasavvurda ko'rardim.
Dunyodagi bor odamni mushfiq bilib yurardim.
Shafqat ila kim non-u kim chaqa tashlab ketardi.
Men ham shunga ko'ngan edim,menga shu ham yetardi.
Qornim to'ysa-saodatim,yo'q tuman xil tilaklar.
Hamsuhbatim,ham ulfatim,jajji shirin go'daklar...
O'ylar edim dunyoda bor musaffolik,soddalik.
Ko'zim ochib ko'rdim ilk bor berahmlik,soxtalik[34,35].

Bu bilan yaxshilikni uni qadriga yetgan odamlarga qilish kerak degan g'oyani ilgari sursak bo'ladi.

Dostondagi qator mavzularni yoritishda turli xil afsonalardan foydalanadi."Tutqunlik"bobida Nazrul Islomning qamoqdagi o'ylari, his-tuyg'ulari ijodkor tomonidan mohirona tasvir orqali ifodalanadi.Uning o'z qalbi oldida zarracha gunohi yuq,lekin bitta-yu bitta gunohi onasi oldidaligini aytib o'tadi.bu o'sha onasi oldidagi farzandlik burchini bajaraolmagani edi.

Onajonim,menga bu kun sendan o'zga dilox yo'q.
Zindondaman,bilmam,nechun,menda zarra gunoh yo'q.
Gunahkorman na Ollohim,na vijdonim oldida.
Faqatgina...bir gunohim onajonim oldida.[38,39]

Nazrul Islom hind xalqining og'ir mehnat qilgani,jabr chekkani,lekin buni rohatini kelgindi mustamlakachilar ko'rganini o'ylab eziladi.Shunday bo'lishiga qaramay o'z ona xalqi ozodlikka erishiga umid qiladi,ishonadi,bu umid unga kuch bag'ishlaydi.bu qismidan turli millat vakillari adiblarini ham qo'shib o'tar ekan ular vatanidan olisda yashaganini ta'kidlab o'tadi.Masalan Boburning bir g'azalini keltirib o'tishi shior uchun mahorat.Yana bir bobida ota-o'g'il toj-u taxtga talashgani aks ettirilgan bo'lib,sholar odil emas biz odil bo'laylik degan g'oyani ilgari surgan.Toj-u taxtga to'yagan otaning ahvoli,farzandi ham taxtga otasi sabab muhabbat qo'yganini kuzatar ekanmiz o'sha davr muhitini ko'z oldimizga bemalol keltiramiz.Taxt hech kimga hech qachon sodiq qolmaydi.Axiyri ota meni nima qilsang ham roziman faqat "Tojimahal" ga tegma u mendan yodgorlik bo'lib qolsin deydi.Farzand ham men padarkush bo'lishni hoqlamayman lekin siz menga xalqni yonida oq fotixa berasan deydi. Shohi Jahonni zindonga tashlaydi.Shohi Jahon farzandining tug'ilgandan to shu davrga yetgunga qadar bo'lgan voqealarni aytsada farzandi zig'ircha e'tibor bermaydi,Uni shu qadar boylik hayolini olganki uni bo'lgan voqealar hayolining bir chekkasiga ham keltirmaydi."Sharpalar"nomli bobida qiynoqlarning eng yomoni tutqinlik deb aytadi.Shoir qamoqdaligida sharpalar yoniga kelib "Yetar shoir tur deydi" yo'q yo'q deya shoir sharpalarni haydaydi.Xalq

Nazrul Islomni zindondan chiqaradi,ammo shoirn zindonda so'lib bo'lgandi.Uni endi na hayot,na she'r qiziqtiradi.Shoir uni shunday tasvirlaydi:

Nazrul Islom bu dunyoda yetmish besh yil yashadi.

Ammo o'ttiz ikki yoshda bu dunyoni tashladi.[71]

Shoir bu bilan zindondan chiqqandan keyin yashamadi, ya'ni o'zi tirik lekin ruhan o'lgan edi. Qamoqdan chiqqanida o'ttiz ikki yosh edi, qirq yil o'tgandan so'ng shoir vafot etadi. She'ri yerda, o'zi ko'kda deya ta'riflanadi.

Xulosa Erkin Vohidovning "Ruhlar isyoni" dostoni shoir adabiy merosining, umuman, XX asr o'zbek dostonlarining eng sara namunalari qatoridan joy olgan. Bunda o'sha davrdagi hayot keng rivoyatlar, afsonalar orqali yoritib berilgan. Ushbu asarda tarixiy shaxslar haqida ham kuzatib o'tdik. Nazrul Islomning yurt ozodligi, mustaqilligi uchun kurashganini ko'ramiz. Shoir faqatgina Nazrul Islomning vatanining ozodligi uchun kurashganini yozmay, balki butun millat o'z xalqini o'z ozodligi uchun kurashga da'vat etgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Erkin Vohidovning "Ruhlar isyoni", "Nodirabegim nashriyoti" - toshkent-2020
2. O'ZME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
3. Adabiyot. II-qism. Toshkent, 2018-yil